

Egykorú leírás a költő Zrínyi Miklós haláláról

A XVII. században a törökkel folytatott harcoknak hű krónikája volt a Die neueröffneten ottomanischen Pforten címen kiadott haditudósítás. Ennek folytatásaként jelent meg 1700. augusztus 1-én Augsburgban a Fortsetzung der neueröffneten ottomanischen Pforten című hatalmas kötet, amelynek egy példányát a Szigetvári Várbaráti Kör saját gyűjteményében őrzi. A kötet többek között részletesen foglalkozik a katonaköltő *Zrínyi Miklós* törökellenes harcaival, leírja máig is vitatott, tragikus halálának a körülményeit, és szűkszavúan, de nagyon találó jellemzést ad róla. A jellemzésből kivehető, hogy írójának olyan informátora volt, aki személyesen ismerte Zrínyit, tehát megbízható, hiteles. Mivel kevés ilyen egykorú, hiteles leírásunk van, becses dokumentumaink között őrizzük. Hősünk halálának 316. évfordulóján az érdeklődők számára is hozzáférhetővé tesszük magyar fordításban:

„Kevés idő múlva igen szomorúan fejeződött be ennek a bátor grófnak az élete. Amikor egyik vadászat alkalmával a vadászó társaságtól messzire eltávolodott, és túlságosan mélyen nyomult be a vadonba, egy megsebesített vaddisznóra bukkant. A sebeitől felbőszült vadkan egyenesen nekirontott. A térdére mért egyetlen ütéssel lerántotta, és a földre teperte, úgyhogy a grófnak ideje sem maradt már a védekezésre. A félelmetes vad újabb csapást mért rá, de most már a fejére, és ez halálos volt. Hamarosan ezután egyik apródjának a karjaiban adta ki lelkét.”

„Ez volt a vége a híres hősnek, akit a halál az összes veszélytől – amelyekből soha sem vonta ki magát – mintha azért kímélt volna meg, hogy végül is egy ilyen rosszindulatú vad végezzen vele. Az isteni gondviselésnek titokzatos döntése ez, ami az emberek számára felfoghatatlan, mégis mindenki a saját véleménye, vagy egy korábban kialakult tévhit alapján szokta értelmezni. A törökök az ő nagy ellenségük halálát istenük végzésének tulajdonították, a vallásuk érdekében hozott ítéletnek könyvelték el. Azt hitték, hogy azért végzett vele a mohamedánok által megvetett állat, mivelhogy nem méltó arra, hogy emberi kéztől haljon meg. Egyébként valóban a törökök tántoríthatatlan és esküdt ellensége volt, oly engesztelhetetlen gyűlölet lobogott benne velük szemben, mint annak idején Hannibálban a rómaiak ellen. A veszélyben mindig rettenetetlen volt, a cselekvésben bátor, a munkában fáradhatatlan, békében szelíd, a szórakozásban is a közéletet szerette. Mértékletesen élt, inkább természeténél fogva, mintsem orvosi tanácsra. A rendezett lakomákon is, amelyekben a vidék szokása szerint a meghívottak meglehetősen gátlástalanul szoktak viselkedni, ő mindig józan maradt. A zenét és a táncot nem szerette különösképpen. A vadászatban és a vadhajtasban találta legnagyobb örömét. Ezeket nemegyszer a hadviseléssel hasonlította össze. Éles eszű és gyors felfogású volt, a mindennapi társalgások közben vidám és eleven. Beszédmodorában megnyerő és szeretetre méltó, de mindig olyan magas mércét állított, amellyel biztosította magának a tekintélyt. Bár sokat beszélt, de nagyon szellemesen és mindig a maga idejében. Nagylelkű volt, különösen a katonáival

szemben, akiktől a zsákmányt sohasem kobozta el, hanem inkább ő maga osztotta ki gondosan és igazságosan.

Hűségessége, bátorsága és derék tettei méltóvá tették arra, hogy a legnagyobb hősök közé soroljuk őt.”,

Molnár Imre

A sárospataki kéziratos diákirodalom néprajzi értékeiről

A XVIII–XIX. századi kéziratos diákirodalom sajátos helyet foglal el a magyar irodalom fejlődésében. A sajátos minősítést e kódex-szintű irodalom keletkezése, létformája, tartalma és funkciója, esztétikai értékei indokolják.

A sárospataki kéziratos kötetek etnográfiai értékét korántsem mérte meg fel kellő súllyal az eddigi kutatás, pedig a magyar folklórhagyomány megismerése szempontjából több olyan szöveg lappang itt, amely jelentősen gazdagíthatja meglévő ismereteinket. E kéziratos gyűjtemények feltehetően a sárospataki kollégiumban, kb. 1780–1835 között, a diákok vagy volt diákok által írt vagy másolt, elsősorban olvasásra szánt kéziratos könyvek, amelyek anyagát nem nyomtatott szövegekből kölcsönözték. A sárospataki Nagykönyvtárban található gyűjtemények szöveganyaga több ezer oldalt tesz ki. A kéziratos szövegek műfaji és tematikai szempontból – a sajátos irodalmi létforma természetéből adódóan – igen nagy tarkaságot mutatnak. Olvashatunk epikus alkotásokat, elbeszélő és leírókölteményeket, ünneplő- és köszöntőverseket, a népi asszonycsúfolókkal rokon szatírákat, hogy csak a leggyakoribbakra utaljunk. A továbbiakban – főként a terjedelem miatt – csupán néhány néprajzi érdekű utalásra szorítkozhatunk.

Figyelmet érdemel *Battha Bálint Kótatára*, amely 1804 és 1808 között íródott, 400 lapnyi, egykorú számozással, rongált félbörkötésben (Kt. 1666. szám alatt). A kötet első fele szokványos, a diákirodalomból jól ismert névnapi köszöntőket, egy „Arabiai Tündérmesét” Szulmiráról és rokokó szentimentális verseket tartalmaz, az utóbbiakat főként *Kováts Józseftől*. Majd a 223. oldaltól kezdődően a 393. oldalig a másoló Egy néhány válogatott Nóták címmel dalokat közöl. A másolt anyag a korabeli dalfogalom értelmezését is kitűnően tükrözi, hogy t. i. egymás mellett található itt *népies műköltői alkotások*, *régi dalok*, és valódi *népdalok*. Úgy vélem, nem tulajdonítok nagyobb jelentőséget a gyűjteménynek, mint amit megérdemel, de a gyűjteményben levő népdalok – mert valójában azok, hiszen valamennyit megtaláljuk a későbbi Erdélyi és Kriza kötetekben – főként a másolás ideje miatt tarthatnak számot érdeklődésre. Amennyiben a következők helyesek, úgy Battha Bálint kótatárában népdalgyűjtésünk egy korai emlékét kapjuk meg. A Battha-gyűjtemény borítólapján az 1804. zárójelben az 1808-as évszám jól olvasható. Tehát a népdalok másolásának vagy leírásának ideje a Révai-felhívás (1782) és a Kultsár-felhívás (1817) között helyezendő el. Ez adja különleges értékét! Tudjuk, hogy főként a Révai-felhívást nem kísérte számottevő érdeklődés, leszámítva egy-két jelentősebb vállalkozást (pl.: *Pálóczy Horváth* énekgyűjteménye 1813, s a korabeli feljegyzések alapján valószínűsíthető, de még ismeretlen *Csokonai*-népdalgyűjteményt). Battha Bálint gyűjteménye huszonhat népdalt tartalmaz, az alábbiakban a kezdősorokat olvashatjuk: Haj dinárom potyka . . . , Korcsmárosné, gyűjts világot . . . , Fáj, fáj, fáj a szívem . . . , Éljen, a ki most issza ki . . . , Olyan fúrge mint az ürge . . . , Gyászos szívem érted kesereg . . . , Angyalom, édesem . . . , Hát fiaim! Ti vitéz nevetek . . . , Nosza, hiv magyarim, nosza! . . . , A vadászok mind úgy szoktak . . . , Én tsak senyvedek és nem tudom miért . . . , Vigam élem világom, míg virít ifjúságom . . . , Kőfal van itt nem kerítés . . . , Isteni kéz maradványa . . . , Bort ittam és boros vagyok . . . , Szerelem, szerelem, átkozott szerelem .